

Roberto Innocenti, & Aaron Frisch (2012), *The girl in red*. Creative Editions.

Δεκέμβριος 2016- ΤΕΥΧΟΣ 24

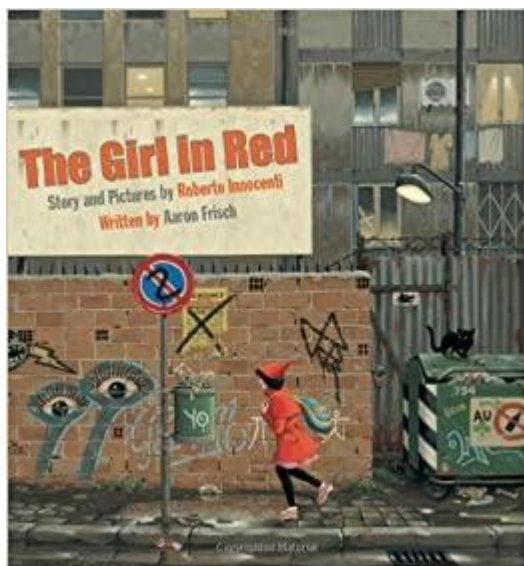
Roberto Innocenti, & Aaron Frisch (2012), *The girl in red*. Creative Editions.

Roberto Innocenti, & Aaron Frisch (2012). *Cappuccetto Rosso. Una fiaba moderna*. Trad. Luigi Dal Cin. Milano: La Margherita

Σοφία Γαβριηλίδου

Αναπλ. Καθ. ΑΠΘ

Οι καλές ιστορίες είναι όπως ο ουρανός. Μπορούν να αλλάξουν, να μας συναρπάσουν, να μας αφήσουν έκπληκτους.

Με αυτές τις φράσεις, ο γνωστός εικονογράφος Roberto Innocenti και ο συγγραφέας Aaron Frish, μας υποδέχονται στο βιβλίο τους που φιλοξενεί «ένα παραμύθι με σύγχρονη οπτική, φτιαγμένο από παλιά υλικά: μια άρρωστη γιαγιά, ένα σκοτεινό δάσος, έναν κακό λύκο και ένα κοριτσάκι με κόκκινο σκουφί». Και αυτές είναι κάποιες μόνο από τις περιεκτιμωμένες πληροφορίες του εσωφύλλου που μας αποκαλύπτουν με εξαιρετική συντομία και σαφήνεια την ιδέα πάνω στην οποία θα βασιστεί η εξιστόρηση. Συνειρμικά παραπέμπει στο γνωστό παραμύθι της Κοκκινোসκουφίτσας. Για τον αναγνώστη της πρωτότυπης αγγλικής έκδοσης με τίτλο *The Girl in Red*, οι περιεκτιμωμένες αυτές πληροφορίες είναι καθοριστικές για την εισαγωγή του και την καλύτερη κατανόηση σε όσα ακολουθούν. Ο αναγνώστης ωστόσο της μετέπειτα ιταλικής έκδοσης, πληροφορείται ήδη από τη δηλωτική και επεξηγηματική τιτλική φράση *Cappuccetto Rosso. Una fiaba moderna* (Η Κοκκινোসκουφίτσα. Ένα μοντέρνο παραμύθι) ότι θα συναντήσει μια εκδοχή της Κοκκινোসκουφίτσας σε σύγχρονο χρονοτοπικά, άρα και πολιτισμικά, περιβάλλον. Στο εξώφυλλο εξάλλου παρατηρούμε ένα κοριτσάκι ντυμένο στα κόκκινα, σ' ένα σύγχρονο αστικοποιημένο περιβάλλον, να διασχίζει έναν δρόμο με απειλητικά γκράφιτι στους τοίχους και στο πλάι της μια μαύρη γάτα πάνω σε ένα ξεχειλισμένο κάδο σκουπιδιών που εποφθαλμιά ένα ψαροκόκκαλο, όλα προειδοποιητικά οπτικά σύμβολα ενός επερχόμενου κινδύνου.

Όπως συμβαίνει σε όλα τα βιβλία του Roberto Innocenti, έτσι και σ' αυτό, προηγήθηκε η εικονογράφηση του, την οποία στη συνέχεια αφηγήθηκε με λέξεις ο Aaron Frish. Ο Innocenti είναι αναμφίβολα ο βασικός δημιουργός του βιβλίου, όχι μόνο επειδή η λεκτική αφήγηση της εξιστόρησης στήθηκε πάνω στη δική του οπτική αφηγηματική δομή, αλλά και επειδή η εικονογράφηση του είναι που προβάλλει νέες ερμηνείες της γνωστής ιστορίας, η εικονογράφηση του είναι που σχολιάζει, με κριτική διάθεση, κρίσιμα σημεία της εξιστόρησης, που ανοίγει διάλογο με τον αναγνώστη.

Σε μία συνάντησή μας, το φθινόπωρο του 2010, σε εκδήλωση στο πανεπιστήμιο της Πάντοβα, είχε ήδη μαζί του κάποιες από τις εικονογραφήσεις του συγκεκριμένου βιβλίου – εικονογραφήσεις που ξεκίνησαν περίπου το 2008 – το οποίο εκδόθηκε το 2012, διάρκεια που δηλώνει και τη σχολαστικότητα με την οποία επιμελήθηκε το έργο που ήθελε να ολοκληρώσει: εικονογραφική ανα-αφήγηση της Κοκκινουσκουφίτσας, όπως την κατέγραψε αρχικά ο Περώ, πριν ακόμη μετατραπεί από τους αδελφούς Γκριμ σε προειδοποιητική ιστορία για παιδιά και με αίσιο τέλος. Σχετικά με την παρέμβαση των αδελφών Γκριμ, ο Bruno Bettelheim (1976) είναι μεταξύ όσων υποστηρίζουν ότι αν δεν είχαν αλλάξει το τραγικό τέλος της εκδοχής του Περώ, με τον κακό λύκο να καταβροχθίζει την Κοκκινουσκουφίτσα, και δεν είχαν επινοήσει τη σωτήρια παρέμβαση του κυνηγού, η ιστορία της θα είχε ξεχαστεί.

Ο Innocenti ωστόσο, με το βλέμμα στραμμένο τόσο στο ενήλικο, όσο και στο ανήλικο κοινό, ξαναπλάθει την ιστορία του μικρού κοριτσιού, ακολουθώντας τα χνάρια του Περώ. Οι εικόνες του λένε μια παράλληλη ιστορία πιστή στα βασικά μοτίβα του Περώ. Εντάσσοντας σε ένα διαφορετικό περιβάλλον το γνωστό παραμύθι, ο εξαιρετικός Ιταλός καλλιτέχνης, βραβευμένος και με το βραβείο Άντερσεν μεταξύ πολλών άλλων τιμητικών διακρίσεων, αναδεικνύει άλλη μία φορά, ότι οι ήρωες των παραμυθιών υπάρχουν ως αρχέτυπα και χρόνος ή τόπος δεν αλλοιώνουν την αρχετυπική λειτουργία τους.

Ο αναγνώστης διαβάζει: «Η ιστορία μας ξεκινά από ένα δάσος. Ένα δάσος με λίγους κορμούς και λίγα φύλλα. Ένα δάσος από τσιμέντο και τούβλα...», όπου «οι κάτοικοί του ζουν ήσυχα και ο καθένας ασχολείται με τη δουλειά του». Αυτό όμως που βλέπει στις εικόνες ο αναγνώστης είναι μια πολυκατοικία με πολλά μικρά διαμερίσματα (εικ. 1). Εκεί μένει και το κοριτσάκι ντυμένο στα κόκκινα. Ονομάζεται Σοφία. «Ζει με τη μαμά της και την αδελφή της. Η γιαγιά της, όμως, βρίσκεται στην άλλη πλευρά του δάσους». Και έτσι η Σοφία πρέπει να διασχίζει το δάσος για να φτάσει στο σπίτι της γιαγιάς. Η αφήγηση συνεχίζει χωρίς να παραλείπει ούτε το ξελόγιασμα και το ξεστράτισμα της μικρής «στα έρημα μονοπάτια του δάσους, που δεν είναι ποτέ έρημα στην πραγματικότητα», ούτε τη μοιραία συνάντηση με το κακό θηρίο (εικ. 2).

Μόνο που, αν δούμε τις εικόνες, θα καταλάβουμε ότι το δάσος είναι μια σύγχρονη μεγαλούπολη, γεμάτη πειρασμούς και σκανδαλιστικές διαφημίσεις, καταναλωτική μανία, φώτα και θορύβους, αυτοκίνητα και νευρικότητα. Οι προκλήσεις που ξελοιάζουν τη Σοφία είναι τα παιχνίδια στις βιτρίνες, παιχνίδια σεξιστικά και βίαια, και το κακό θηρίο είναι ο κυνηγός. Όχι ο καλός κυνηγός των Γκριμ, αλλά «ένας κυνηγός μυστηριώδης και δυνατός που φτάνει στην κατάλληλη στιγμή ... Ένας κυνηγός που γελάει. Τι μεγάλα δόντια που έχει!». Η Σοφία του μιλάει για τη γιαγιά της και για το σπιτάκι της. Για τα μπισκότα και το μέλι. Στην εικόνα αντίθετα δεν βλέπουμε έναν κυνηγό, αλλά έναν μοτοσυκλετιστή ντυμένο στα μαύρα.

Διατηρώντας τα βασικά μοτίβα του παραμυθιού, ο Innocenti, με την εικαστική του γλώσσα, διηγείται μια άλλη ιστορία, την ιστορία της Σοφίας, που μπορεί να είναι η ιστορία κάθε κοριτσιού, περιτριγυρισμένο από σύμβολα της κατανάλωσης και της κατάχρησης. Κάθε σημερινού κοριτσιού που κινείται στους δρόμους μιας απρόσωπης θορυβώδους μεγαλούπολης, όπως βλέπουμε στις εικόνες του βιβλίου, με μεγάλη αγχωτική κίνηση, λαμπερά αυτοκίνητα, προκλητικές βιτρίνες, σκανδαλιστικές διαφημίσεις, πολύ κόσμο, όπου «όλοι σε βλέπουν και κανείς δεν σε προσέχει» ή και στα μονοπάτια αυτής της μεγαλούπολης, του «δάσους» δηλαδή όπως διαβάζουμε στο κείμενο, που «είναι γεμάτο χρώματα, θορύβους και προκλήσεις» (εικ.3). Η λεκτική αφήγηση δεν ηθικολογεί, ούτε είναι πολύ σαφής. Είναι η εικονογράφηση που συμπληρώνει τα κενά της και προσθέτει νέο εννοιολογικό πλούτο στην εξιστόρηση. Αν και το βιβλίο επισύρει την προσοχή σχετικά με το θέμα του φύλου και

προσφέρεται για εξέταση με φεμινιστική προσέγγιση, είναι περισσότερες οι προκλήσεις των εικόνων του για βαθύτερα κοινωνικά, ηθικά και φιλοσοφικά ζητήματα και θέτουν δύσκολα ερωτήματα για τη βία, την ασφάλεια, την οργάνωση της σύγχρονης ζωής. Αρκεί να εστιάσουμε στις εικόνες με τις σεξιστικές διαφημίσεις, στις καρικατουριστικές πολιτικές αφίσες, στις εξαθλιωμένες φιγούρες που συνθέτουν το σκηνικό του σύγχρονου δάσους. Ο Innocenti, αναφέρουν οι Elizabeth Marshall και Leigh Gilmore (2015), καθώς η Valerie Coghlan (2016), δημιούργησε μια αλληγορική εκδοχή της Κοκκινোসκουφίτσας στην οποία οι έμμεσες απειλές από τον υπερκαταναλωτισμό και την αποπροσωποποίηση μιας αδιάφορης μητρόπολης έρχονται σε αντίθεση με την αλληγορία του αθώου νεαρού κοριτσιού.

Οι διάφορες ανα-αναφηγήσεις και επανερμηνείες της ιστορίας του κοριτσιού που, πηγαίνοντας στη γιαγιά του, συνάντησε τον λύκο, αποκαλύπτουν πολλά στους συλλέκτες του πολιτισμού για το πώς συγγραφείς και εικονογράφοι είδαν διαχρονικά το φύλο και τη σεξουαλικότητα, τη δύναμη, τη βία, την αντίσταση, την παραβίαση των εντολών, τον κίνδυνο, την ομορφιά, τη δύναμη, με σημείο αναφοράς το κόκκινο και όσα συμβολίζει. Ωστόσο στην εικονογραφική επανερμηνεία του Innocenti, παρότι το κοριτσάκι φοράει κόκκινο παλτό και κόκκινο σκούφο, η λέξη κόκκινο εμπεριέχεται στον τίτλο και εμφανίζεται μια φορά και μάλιστα μόνο στο περικείμενο.

Αυτό που ο Perry Nodelman (1988) ονομάζει ειρωνεία, υπερβολή ή υπαινιγμό στη σχέση εικόνας-λέξεων στα βιβλία για παιδιά, στην εικονογράφιση του Roberto Innocenti διαπιστώνεται σε κάθε οπτικό σημείο, κάθε εικόνας. Εικόνες της γυναικείας θηλυκότητας εμπορευματοποιούνται στις αφίσες και στις κούκλες παιχνίδια, αποπνέοντας σεξουαλικά υπονοούμενα μέσω της προκλητικής ένδυσης και του ηδυπαθούς λικνίσματός τους, και εναλλάσσονται με εικόνες αρρωστημένων καταναλωτικών επιθυμιών, υπέρβαρων οπαδών του έτοιμου φαγητού, σαγηνευτικών θεαμάτων. Παράλληλα βίαια και αγχωτικά παιδικά παιχνίδια συνυπάρχουν μαζί με νοσταλγικά αθώα παιχνίδια του παρελθόντος, θέτοντας σε αμφισβήτηση τη χρονικότητα της παιδικής ηλικίας (Marshall & Gilmore, 2015).

Η εναλλαγή του καιρού, που εκφράζει και αυτή με αλληγορικό τρόπο τα συναισθήματα, την απειλή και τον κίνδυνο σε όλη την εξιστόρηση, για να μεταφέρει συμβολικά τη σοβαρότητα του αφηγούμενων γεγονότων, δίνει τη λύση για την κοινοποίηση του τραγικού τέλους της Σοφίας: «Τα σύννεφα σήμερα είναι πυκνά, μάλλον δεν θα φανεί ο ήλιος». Τότε, φτάνει η αστυνομία φθάνει θριαμβευτικά (!), «οπλισμένη σαν αστακός. Αλλά νύχτωσε πια για τα καλά». Σερίφηδες και αστυνομικοί κάθε κατηγορίας ετοιμάζονται για τη μεγάλη επιχείρηση, σε διάταξη χολιγουντιανής παρωδίας. Αλλά ο κυνηγός έχει ήδη φύγει. Στο βάθος διακρίνεται ένα ψηλό κτίριο με φωτεινή επιγραφή Gold Co., Inc., οπτικό σύμβολο που συμπληρώνει τη νοσηρή πραγματικότητα.

Στο βιβλίο υπάρχει πλούσιο περικειμενικό υλικό, πρόλογος και επίλογος, που λειτουργεί καθησυχαστικά για τους μικρούς αναγνώστες, αλλά, όπως θα διαφανεί στη συνέχεια, λειτουργεί και ως ενωτική γραμμή του παλιού τρόπου της προφορικής μετάδοσης των παραμυθιών με τη σύγχρονη έντυπη και εικονογραφημένη αφήγηση: μια γιαγιά που πλέκει, παιδιά που κάθονται γύρω της με τα παιχνίδια τους, σαν αυτά της βιτρίνας που ξελόγιασαν την Σοφία, και το παραμύθι αρχίζει (εικ. 4). Και στο τέλος, πάλι το ίδιο σκηνικό, η γιαγιά και τα παιδιά, μόνο που το πλεκτό έχει σχεδόν τελειώσει και τα παιδιά κοιτούν έντρομα τη γιαγιά. «Αλλά, ποιος λέει ότι οι ιστορίες μπορεί να έχουν μόνο ένα τέλος?». Έτσι, για να επανέλθουν τα παιδιά στην καθησυχαστική πραγματικότητα, προτείνεται στη συνέχεια, στην τελευταία σελίδα του βιβλίου, ως περικειμενικό στοιχείο και πάλι και όχι ως μέρος της κεντρικής αφήγησης, και ένα δεύτερο αισιόδοξο, εναλλακτικό τέλος, σαν αυτό των Γκριμ. Η

αστυνομία, που σ' αυτήν την δεύτερη εκδοχή εκπροσωπεί τον καλό κυνηγό των Γκριμ, φθάνει στην ώρα της, συλλαμβάνει το κακό θηρίο και απελευθερώνει γιαγιά και εγγονή.

Δεν θα μπορούσε παρά να συνοδεύεται από τα θριαμβευτικά χαμόγελα των αστυνομικών σερίφηδων, τα φώτα των αστυνομικών οχημάτων και τα φώτα της δημοσιότητας. Στην ανδροκρατούμενη αστυνομική δύναμη, ξεχωρίζουν οι σεξιστικές φιγούρες δύο γυναικών δημοσιογράφων, για να μεταδοθεί στην τηλεόραση, σε απευθείας σύνδεση, η θριαμβευτική διάσωση. Η φωτεινή επιγραφή στο ψηλό κτίριο Gold Co., Inc., δεν υπάρχει. Ξεχωρίζει όμως μια πινακίδα που κρατά ένας σερίφης και γράφει «Happy End» (εικ. 5). Όπως στα τηλεοπτικά σόου. Σχολιάζοντας αυτή τη σκηνή, ο Innocenti σε δημόσια συζήτηση στην Έκθεση Βιβλίου για παιδιά στην Μπολόνια, το 2013, εξήγησε ότι το 'happy end' είναι ένα ειρωνικό σχόλιο που θέλει να θέσει προβληματισμούς για κάποιους ανθρώπους που νομίζουν ότι ζουν σε μια ιστορία της τηλεόρασης. Με τον εικαστικό του λόγο ήθελε να επικρίνει μια μερίδα ανθρώπων για το επιφανειακό λούστρο μιας κατά τα άλλα καταθλιπτικής κοινωνικής πραγματικότητας και, συνακόλουθα, να ενθαρρύνει τη σχετική συζήτηση (Coghlan, 2016).

Η εικονογραφική επανερμηνεία του Roberto Innocenti σ' αυτό το κλασικό παραμύθι, όπως εξάλλου και σε πρότερα έργα του, εγκαταλείπει το «μια φορά και έναν καιρό» των παραμυθιών και εντάσσει σε συγκεκριμένο χωροχρόνο την εξιστόρηση. Διότι, όπως έχει δηλώσει σε συνεντεύξεις του (Detti, & Parolai, 1996), τον ενδιαφέρει παράλληλα με την ιστορία των παραμυθιών να υπάρχει και η Ιστορία με κεφαλαίο, δηλαδή το ιστορικό συγκείμενο στο οποίο συμβαίνουν τα μυθολογικά γεγονότα (Lepri, 2015). Μελετά πολύ τα τεκμήρια του τόπου στον οποίον αναπτύσσεται εικαστικά η αφήγηση, ενώ κάθε σχόλιο του, κριτική ή ειρωνεία πραγματοποιείται με ρεαλιστικά οπτικά σύμβολα και σημεία.

Βιβλιογραφικές αναφορές:

Bettelheim, B. (1976). *The uses of enchantment. The meaning and Importance of Fairy Tales*. New York: Vintage Books.

Coghlan, V. (2016) *Painting the Town Red: The Challenging City in Picturebooks*, Breac (A Digital Journal of Irish Studies) <https://breac.nd.edu/articles/69135-painting-the-town-red-the-challenging-city-in-picturebooks/>

Detti, E. & Parolai, D. (1996). Innocenti Roberto Innocenti. *L'ultimo dei figurinai*. Pepeverde, 5, <http://www.ilpepeverde.it/005%20Argo%201.2%20Vetrina%20ILL%20INN.html>

Lepri, C. (2015). *Aedi per l'infanzia. Poete e Illustratori di oggi*. Serie; Scienze dell'Educazione Studi e Ricerche, v. 4. Pisa: Pacini.

Marshall, E. & Gilmore, L. (2015). *Girlhood in the Gutter: Feminist Graphic Knowledge and the Visualization of Sexual Precarity*. *WSQ: Women's Studies Quarterly*, 43 (1 & 2): 95-114.

Nodelman, P. (1988). *Words About Pictures: The Narrative Art of Children's Picture Book*, Athens. GA: University of Georgia Press.

(εικ.1)

(εικ.3)

(εικ. 2)

(εικ. 4)

(εικ. 5)